

Юридичні науки

УДК 341. 242

Хомиченко Вікторія Віталіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Хомиченко Виктория Витальевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Homichenko Viktoria

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры права Европейского Союза

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Scientific director:

Asirian Suzanna

Candidate of Law,

Assistant of the European Union Law

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПРОБЛЕМИ ПРИЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО
КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ
СВОБОД**

**ПРОБЛЕМЫ ПРИСОЕДИНЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА К
КОНВЕНЦИИ О ЗАЩИТЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ОСНОВНЫХ
СВОБОД**

**PROBLEMS OF THE ACCESSION OF THE EUROPEAN UNION TO
THE CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS
AND FUNDAMENTAL FREEDOMS**

Анотація. У статті розглянуто проблемні питання та розбіжності приєднання Європейського союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Визначені правові аспекти приєднання, наведена коротка характеристика висновків Суду ЄС з приводу приєднання. Описана мета та цілі діяльності ЄС та Ради Європи в рамках захисту прав людини. А також підкреслені причини необхідності співпраці та взаємодії двох підсистем захисту прав людини на єдиному європейському просторі.

Ключові слова: Європейський союз, Суд Європейського союзу. Рада Європи, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемные вопросы и разногласия присоединения Европейского союза к Конвенции о защите прав человека и основных свобод. Определены правовые аспекты присоединения, приведена краткая характеристика выводов суда ЕС по поводу присоединения. Описанная цель и суть деятельности ЕС и Совета Европы в рамках защиты прав человека. А также подчеркнуты причины необходимости сотрудничества и взаимодействия двух подсистем защиты прав человека в едином европейском пространстве.

Ключевые слова: *Европейский союз, Суд Европейского союза. Совет Европы, Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека.*

Summary. *The article deals with the issues and divergences in the accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The legal aspects of accession are defined, a brief description of the conclusions of the EU Court on accession is given. The purpose and objectives of the EU and the Council of Europe in the framework of human rights protection are described. It also highlights the reasons for the need for cooperation and interaction between the two human rights protection subsystems in a single European space.*

Key words: *European Union, Court of the European Union. Council of Europe, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights.*

На європейському просторі нині діє дві підсистеми захисту прав людини. Перша, передбачена в рамках Ради Європи, та фактично здійснювана Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ), що діє на підставі ЄКПЛ та протоколів до неї, а також на підставі Регламенту. Та друга – в рамках Європейського Союзу, очолена Судом ЄС, діяльність якого здійснюється на основі Договору про ЄС, Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЄС) та Протоколу №3 «Про Статус Суду ЄС».

Тому, визначальним елементом у розвитку єдиної європейської системи захисту прав людини стане саме приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). Але існує низка проблем, що уособлюються в розбіжностях діяльності двох самостійних, правосуб'єктних та незалежних суб'єктів.

Винятковість правової природи Європейського Союзу уособлюється в деякій мірі у взаємній діяльності ЄС та Ради Європи. Визначення

юридичної сили ЄКПЛ для ЄС, як специфічного міждержавного утворення, спричиняє низку дискусійних питань. З одного боку, приєднання ЄС до ЄКПЛ розширює механізми захисту прав громадян ЄС. Але, з іншого боку, існування в інституційній системі ЄС Суду ЄС створить суперечність щодо юридичної сили рішень та взаємодії двох судових органів – Суду ЄС та ЄСПЛ.

Невирішеним залишається також питання досягнення консенсусу між ЄС та Радою Європи (далі – РЄ) з приводу впливу ЄС на контролюючі органи РЄ. Воно впливає з ряду розбіжностей у функціонуванні РЄ та ЄС. За статутом РЄ первинною метою є «...досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їх спільним надбанням, а також сприяє їх економічному та соціальному прогресу», досягнення якої здійснюється за допомогою ЄКПЛ. Тоді як ЄС створювалося з метою реалізації економічних цілей і лише з середини 1970-х років з'являються перші документи з приводу захисту прав людини, наприклад Спільна декларація Європейського парламенту, Комісії та Ради міністрів.

Одним із факторів на користь приєднання ЄС до ЄКПЛ стала нова редакція ч. 2 ст. 6 Договору про ЄС від 2009 року на підставі Лісабонського договору, де зазначалося, що приєднання ЄС до ЄКПЛ не впливає жодним чином на повноваження Союзу. Дана норма встановила можливість приєднання ЄС до ЄКПЛ. Також вона дала поштовх до подальшого його руху, а саме: визначення умов та порядку приєднання, який врахував би особливості правової системи ЄС та зберіг їх. Ці положення передбачалися додатком до установчих договорів Протоколом №8 [1]. Крім останнього, можливість була зафіксована і стороною опонента Протоколом №14, який доповнив пунктом 2 ст. 59 ЄКПЛ. Тож, можливість об'єднання все ж таки визнається, проте далі рух не йде, адже несприятливих моментів приєднання виявляється все більше.

Суд ЄС дотримується прецедентного права ЄСПЛ, щодо визначення змісту основних прав Співтовариства. Він визнав «особливе значення» ЄКПЛ. Проте слід також вказати, що, хоча за загальним принципом захисту прав людини Суд ЄС визнав права, гарантовані ЄКПЛ, і той факт, що ЄКПЛ також є складовою традицій держав-членів, він ніколи не заявляв, що ЄКПЛ або рішення ЄСПЛ матимуть обов'язкове значення для ЄС до приєднання [2].

Незважаючи на те, що в рішеннях ЄСПЛ завжди містилися роз'яснення з приводу змісту кожного права, Суд ЄС до початку 2000-х років брав до уваги тільки власні прецеденти стосовно захисту прав людини та лише зрідка звертався до положень ЄКПЛ. Сьогодні практика майже не змінилася. Суд ЄС так само демонструє свою автономність та самостійність у тлумаченні та застосуванні норм права у сфері захисту прав та свобод людини. Це є свідченням того, що й досі існує неврегульованість двох механізмів захисту прав людини.

Із всієї сукупності розбіжностей та суперечностей між двома системами захисту, ЄС та ЄСПЛ, виокремлюють три найбільш значущі. Перша стосується притулку для біженців в ЄС. Зафіксовано близько 1000 скарг до ЄСПЛ з приводу порушення норм ЄКПЛ під час здійснення депортацій біженців з територій держав-учасниць ЄС. Друга – непомірно високі штрафи та широке коло повноважень Єврокомісії у сфері антимонопольної практики ЄС. Та третя полягає у кардинальній відмінності практики застосування Європейського ордеру на арешт.[3].

З цього приводу можна також навести два висновки Суду ЄС щодо неможливості приєднання ЄС до ЄКПЛ. Першим Висновком Суду ЄС 2/94 (1996 р.) Суд зазначив про неможливість приєднання ЄС до ЄКПЛ, яка пояснювалася відсутністю у ЄС належної компетенції, яка не була передбачена Установчими договорами [4]. Висновок 2/13 від 18 грудня 2014 року передбачає оцінку Судом ЄС проекту Угоди, що має бути укладена

відповідно до Протоколу №8 щодо п.2ст.6 Договору про ЄС. Ключовим моментом оцінки є тезис про те, що у разі приєднання ЄС до ЄКПЛ у порядку, передбаченому Проектом Угоди, – з'являться ризики руйнації основоположних засад конституційної системи ЄС [4].

Також досить цікавим є висновок Суду ЄС, з приводу того, що проект Угоди встановив обмеження щодо процедури первісного залучення Суду ЄС. А саме, що таке залучення може відбутися лише з приводу питань не легітимності первинного права ЄС. Хоча це дещо перекручене розуміння, адже прямого обмеження там не міститься. Також Суд ЄС у цьому ж висновку зазначає, що держави-члени відповідно до ст. 344 Договору про функціонування ЄС зобов'язуються не представляти спір, що стосується тлумачення або застосування установчих договорів, до будь – якого іншого методу врегулювання крім передбачених в установчих договорах ЄС. Це означає, що Суд ЄС має виключну юрисдикцію щодо будь – яких спорів. Тоді як в Угоді зазначається, що ЄС або держави-члени можуть подати скарги до ЄСПЛ. Таке положення повністю суперечить ДФЄС.

Основною умовою до Угоди приєднання ЄС до ЄКПЛ був принцип спільної відповідальності – Суд ЄС висловлює свою позицію щодо вирішення справи до винесення остаточного рішення ЄСПЛ, у випадку коли і держава-член і ЄС визнаються такими, що порушили статті ЄКПЛ. Положення Угоди надає Суду ЄС вагомую роль у сфері прав людини, наділивши Суд ЄС компетенцією ухвалювати рішення про відповідність акта ЄС ЄКПЛ. Проте, Висновок Суду ЄС 02/13 вважається у більшій мірі політичним, а не юридичним – Суд ЄС використовував деякі суперечні аргументи щодо неможливості приєднання до ЄКПЛ, таким чином ускладнивши процес приєднання ЄС до ЄКПЛ.

Після приєднання, першочерговим мало б бути сприяння налагодженню судового діалогу. Чезаре Романо висловив коротку думку з цього приводу, назвавши таку взаємодію «узгодженою роботою суддів»

(jurisprudential teamwork). Дійсно, така кооперація повинна мати на меті спільну роботу, спрямовану на покращення умов захисту прав і свобод людини, а не на визначення, чия судова система краща та хто має більшу впливовість.

Існує певна кількість справ, котра вказує на те, що Суд ЄС брав до уваги думку Європейського суду з прав людини. Але з іншого боку, свобода розсуду виявиться потужним засобом узгодження різних підходів і ставлення до прав людини в ЄС. В іншому разі існуватиме ризик, що так звана «зворотна дискримінація» («reverse discrimination») – ЄСПЛ матиме можливість застосовувати положення Хартії стосовно ЄС і його держав-членів, а норми Конвенції — до Високих Договірних Сторін, діючи «дискримінаційно», а *contrario* держав-членів, які обмежені у своїй діяльності вищими стандартами прав людини, закріпленими у Хартії [5].

Навіть з огляду на всі розбіжності, тривалість та складність переговорного процесу, ЄС і РЄ, демонструючи свою небайдужість, рухаються до поставленої мети. Про приєднання ЄС до ЄКПЛ можна говорити як про якісно новий етап розвитку, співпрацю, взаємодію та взаємодопомогу в масштабах цілого континенту у сфері демократії, прав людини і верховенства права.

Незважаючи на існування Хартії основних прав Європейського Союзу, яка вважається первинним джерелом, у праві ЄС відсутній механізм щодо її застосування. Перевірка актів на відповідність стандартам прав людини не є головною задачею Суду ЄС, а лише торкається даних питань в контексті справ, які він розглядає. Тому, Зважаючи на наднаціональний характер ЄС, на обов'язкову дію актів, що приймаються інституціями, приєднання його до ЄКПЛ є важливим та необхідним, оскільки це запровадить механізм захисту прав та свобод людини в межах ЄС в цілому, а не лише відповідно до зобов'язань держав-учасниць. Це також розширить можливості реалізації цього права, а також підвищить його якість.

Європейське співтовариство має рухатися в напрямку самовдосконалення та постійного розвитку, аби забезпечити гідне існування кожного в суспільстві. І це має відбуватися не лише шляхом економічної розбудови, але й за участю підтримання основоположних прав і свобод людини. Лише захищаючи першочергові цінності можна буде досягти високого розвитку.

Література

1. Комарова Т.В. Практика Суду Європейського Союзу щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права [Електронний ресурс].. – Режим доступу: [https://www.researchgate.net/publication/322725260 Praktika Sudu Evropejskogo Souzu sodo priednanna ES do Konvencii pro zahist prav ludini i osnovopoloznih svobod](https://www.researchgate.net/publication/322725260_Praktika_Sudu_Evropejskogo_Souzu_sodo_priednanna_ES_do_Konvencii_pro_zahist_prav_ludini_i_osnovopoloznih_svobod)
2. Хроновскі Н. Формування єдиного європейського стандарту прав людини: приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод /. - 2013. - № 1-2. - С. 14-27. – [Електронний ресурс].. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=evrpr_2013_1-2_4
3. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу: здобутки та перспективи // Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. - 2014. - Вип. 59. - С. 9-16 [Електронний ресурс].. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_59_4
4. Сердюк О.В. Перешкоди приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод:

Висновок Суду Є С 02/13 (18.12.2014) [Електронний ресурс].. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9795/1/Serdyk.pdf>

5. Заккароні Дж. Вплив приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на структуру судових органів в Європі - 2013. - № 1-2. - С. 34-50 [Електронний ресурс].. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evrpr_2013_1-2_6.pdf